

УДК 81/42

МАХМУД КАШКАРИНИН “ДИВАНИ ЛУГАТИ –Т ТҮРК” КИТЕБИНДЕГИ
СӨЗ ЖАСОО ЭРЕЖЕЛЕРИ
ПРИНЦИПЫ СЛОВООБРАЗОВАНИЯ В КНИГЕ МАХМУДА КАШКАРИ «ДИВАНИ
ЛУГАТИ-Т ТУРК»
WORD-BUILDING RULES IN THE BOOK “DIVANI LUGATI-T TURK” BY MAHMUD
RASHKARI

Каленбекова Г.Т. - окутуучу, ЖАМУ.

Аннотациялар: Махмуд Кашкаринин “Дивани лугати –т түрк” сөздүгүнүн кыргыз тилине которулушу менен кыргыз тил илиминде чоң жаңылыктар болору анык, сөздүктүн котормосу аркылуу кыргыз тил илиминде жаңы изилдөөлөр жанданууда. Анткени сөздүктөрто кылымдагы түрк тилдеринин түрдүү категорияларына тиешелүү бир топ эрежелер бар, алардын көпчүлүгү азыркы кыргыз тилинин эрежелерине дал келет.

Есть приветствуют нововведение в сфере науки кыргызского языка, особенно наука языка в переводе книги на кыргызского языка Махмуда Кашкари “Дивани лугати-т турк”, потому что там много правила науки языка в словаре, большинство из них есть в родстве с правилам кыргызского языка.

There is greet innovation in the sphere of Kyrgyz science, especially language science in translating the book into Kyrgyz language of Mahmud Kashkari “Divani lugati-t turk”, because there are many rules of language science in the dictionary, most of them are related to the rules of Kyrgyz language.

Сөздүк орто кылымга таандык баалуу эмгек экендиги баарыбызга маалым. Бирок ушул мезгилге чейин кыргыз элинин колунда бул китептен үзүндү котормолор гана болуп, бул сөздүктү ар тараптуу изилдеген эмгектер жок эле. Кыргыз элинде бул эмгек тууралуу К.Артыкбаев, Ө.Караев, Т.Чоротегин, М.Толубаев, Ж.Шериев ж.б. өз ойлорун, котормолорун ортого салышты, ал эми академик Т.Сыдыкбеков “Улуу сөз” деген макаласын арнаган. Махмуд Кашкаринин “Дивани лугати-т түрк” китебинин толук котормосу болбогондугу баарыбызга маалым.

2008-жылдан тартып академик А.А.Акматалиевдин демилгеси менен сөздүктү которуу иши колго алынып, эки башка илимий булакты тандаган эки топ сөздүктү кыргызчага которууга киришишкен. Биринчи топ ф.и.д.Т.Токоев жана илимий кызматкер К. Кошмоковдордун эмгеги, экинчи топ - Т.Ахматов баштаган эмгекти уланткан ф.и.д. И.Абдувалиев, ф.и.к. А.Оморов, ф.и.к. И. Султаналиевдердин котормосу Экинчи топтун которуусунда 2013-жылдан тартып “Дивандын” котормолорунун жарыкка чыгышы да тарыхый жаңылык деп эсептесек болот. Азыркы мезгилде сөздүктүн эки тому басмадан чыгып, биздин колубузда турат. Китептин баш сөзүндө академик А.А. Акматалиев: “Орто кылымдарда жазылган бул баалуу лингвистикалык эстеликтин кыргыз тили үчүн гана эмес, азыркы бардык түрк тилдери үчүн мааниси зор. Лингвистикалык бул эмгек баарынан мурда илимий чыгарма болуп саналат. Демек, мына ушундай азыркы кездеги окумуштуулардын жогорку баасына татыган лексикографиялык эмгектин, лингвистикалык башка эмгектердин жаралышы түрк элдеринин XI кылымда эле маданиятынын бир топ жогору деңгээлге көтөрүлө өскөнүнөн кабар берет”, -деп таасын оюн билдирген. (Махмуд Кашкари. Дивани лугати – т түрк. (Которгондор: Абдувалиев И., Акматов Т., Оморов А. ж.б.). –Б.: 2013. 1-т.,6-б.). Махмуд Кашкари XI-XII кылымдарда жашап, бүткүл түрк урууларын

кыдырып, алардын колдонгон сөздөрүн жыйнап эмгекке киргизген. Анда ар бир сөздүн түркчө айтылышы, анынараб тилиндеги котормосу, түшүндүрмөсү, мисалдар менен берилген деген сыяктуу маалыматтар бар деп билчү элек.

Бирок сөздүктө буга чейин бизге белгисиз болуп келген тил илимине тиешелүү эң сонун маалыматтар да берилиптир. Көрсө, Махмуд Кашкари өз доорунун мыкты тилчи окумуштуусу болуптур. Автор жыйнакта жалаң эле түрк сөздөрүнүн котормосу, түшүндүрмөсү, ыр, макал-лакаптарды киргизүү менен эле чектелбестен, тил илимине тиешелүү бир катар эрежелерди да иштеп чыкканга жетишкен. Сөздүктө атоочтор жана этиштер түшүнүгү, сөз жасоо эрежелери, грамматикалык категориялар жана алардын өзгөчөлүгү, үндөштүк мыйзамына тиешелүү бир катар түшүнүктөр, ассимиляция кубулушуна кээ бир мисалдар, сөздөрдүн жазылуу эрежелеринин айрым бир мисалдары, сөздөрдүн айтылуу эрежелери боюнча да маалыматтарды кезиктирсек болот. Ошондой эле этиштин чактары, өзгөчө формаларынан атоочтуктар жана кыймыл атоочтор боюнча түшүнүктөрдү бергенге көп аракеттерди жасаган жана ишке ашырган. Китепте атоочтор жана этиштер жөнүндө түшүнүк берилген. Атоочтордон этиштерди, этиштерден атоочторду жасаган курандылар тууралуу эрежелери кездешет. Автор мындай дейт: “...Бул мен эмгекти көптөгөн дептерди арнаган сөз негиздеринин алхимиясы, эгер киши аларды өздөштүрсө, калган жыйынтыкты өзү эле чыгара алат, аны ынтаасын коюп, түшүнгөндөр түрктөрдөн уккан сөздөрдү уңгусу белгисиз болсо да чаташтырбайт. Андап бил!” (Махмуд Кашкари. Дивани лугати – т түрк. (Которгондор: Абдувалиев И., Акматов Т., Оморов А. ж.б.). –Б.: 2013. 2-т.,54-б.). Аалымдын ушул эскертүүсүнөн улам анын көрөгөч, даанышман окумуштуу, тилчи экендигин баамдасакболот. Сөздүктөгү тил илимине тиешелүү эрежелер менен таанышкан соң, XI кылымдагы сөз жасоо эрежелеринин азыркы кыргыз тилинин сөз жасоо эрежелери менен дал келген окшоштуктарын белгилеп көрсөтүү керек.

I. Махмуд Кашкари китебинин “Этиштерден жасалган атоочтор тууралуу” бөлүмүндө мындай дейт: “Атоочтор : 1) уңгу атооч, 2) курама атоочтор болот. Этиштерге он эки ариптин (мүчөнүн) бирин жалгоо менен атоочтор жасалат”. Андан соң он эки ариптин жардамы менен (ا (алиф), ت, چ, ش, غ (гы),- ق q (кы), ك k(ки).

ك g(ги), - ل I, م و , (вав)) этиштен жасалган атоочторго токтолот. Ушул курандылардын ар биринин жардамы менен сөздөрдүн жасалышына токтолуп жана ага мисалдар берилет. (мындай -o, ä -э,ә, ü-ү, ş -ш, ç-ч белгилеринин маанилери)

Мына ушул белгилеген этиштен атооч жасоочу мүчөлөрдөн چç (-ыч) мүчөсүнө мындай түшүндүрмө берет: “Күлгө көмүп бышырылган нан деген маанини *kömüç*(көмөч) деген сөз күл же күлгө окшош нерселерге бир нерсени көмгөндү туюндурган *kömdi* деген сөзгө чç кошулуп жасалган. *Sävinç* (сүйүнүч) сөзү да ушундай. Бул сөз *sävindi* деген сөздөн жасалган” Махмуд Кашкари “Дивани лугати –т түрк” 1-т. 43-б. Ал эми И. Абдувалиев “Кыргыз тилинин морфологиясы китебинде” –ч (-ыч) мүчөсүн этиштен зат атооч жасоочу өнүмдүү куранды катары көрсөтөт. Мисалы, *аяныч*, *булганыч*, *өкүнүч*(*өкүнч*), *сүйүнүч* (*сүйүнч*) ж.б. (И.Абдувалиев “Кыргыз тилинин морфологиясы” Б.: 2014, 85-б.)

Кашкари сөздүктө ق q (-к) курандысынын бир нече вариантын берген. -к курандысы жоон жана ичке болуп айтылышына, ك g тыбышынын жоон жана ичке айтылышы менен берилген учурларга токтолот. Мисалы, ق q (-к) курандысы “*Tarğak*–*тарақ* деген сөз *saç taradi* деген айкалыштагы *taradi* сөзүнө кошулуп жасалган. *Orğak* -*орок* сөзү да ушундуай болуп, *ot ordı* деген айкалыштагы *ordı* сөзүнөн жасалган”.

Ал эми **-k (ки)** курандысына мындай мисал келтирет: “Бир нерсенин *кесилген бөлүгү* маанисин билдирген *käsäk nänä* айкалыштагы **käsäk** (кесик) сөзү *käsdic* сөзүнө кошулуп жасалган. *Жамынчы* маанисиндеги **äsük** сөзү *жамынчы жамынды* деген маанидеги *üsüdi* сөзүнөн жасалган”.

Ėğ (гы) курандысына төмөнкүдөй түшүндүрмө берет: “Бул арипте үч маани бар.

1. Этиштерге кошулуп аларды атоочторго айландырат. *Таза, пакиза* деген маанидеги *ariğ* (аруу) сөзү, *arindi nänä* аруулаган нерсе сөзүнөн жасалган. Бир нерсенин кургактыгын билдирген *quruğ* (курук) сөзү *quridi* деген сөздөн жасалган.

2. Уңгу (түп) атоочтордун аягына жалганып, орун (мекен) маанисиндеги атоочторду жасайт. Мисалы, *jajlağ* сөзү жаз маанисиндеги *jaj* сөзүнө **ğ** кошулуп жасалган. Ошондой эле кыштай турган жер маанисиндеги *qişlağ* сөзү да *qiş* сөзүнө **ğ** улансып жасалган. Ошентип бул сөздөргө **Ėğ** жалганып журт (конгон жер) маанисиндеги атоочтор уюшулган.

3. Этиштик негиздерге **ğ** жана **و** ариптеринин кошулушу менен курал-жарак аттары жасалат. Бул бардык түрк тилдерине тиешелүү эреже. Мындай жол менен этиштер атоочторго айланып, бир нерсе жасай турган курал-жарактын атын билдирет. *Piçdi* этиштин уңгусуна **و** кошулуп бир нерсени кесе турган *piçğu* (**бычак**) сөзү жасалган. **ك** **g(-ги)** курандысына *tirig* (тирик) сөзү *tirildic* сөзүнө, *ölüg* (өлүк) сөзү *öldic* сөзүнө **ك** **g (ги)** кошулуп жасалат. Ушул курандалар тууралуу түшүнүк берип жатып, автор минтип эскертме берет: “...Түрк сөздөрүнүн аягында **Ėğ (гы)** жана **ك** **k(ки)** ариптеринин келиши арапчадагы этиштердин башына **م** келишине окшош болот”. (Махмуд Кашкари. Дивани лугати- т түрк. (Которгондор: Абдувалиев И., Акматов Т., Оморов А. ж.б.). –Б.: 2013. 1-т.44-б.)

Мына ушул жогоруда айтылган 4 варианттуу курандыларды И. Абдувалиев “Кыргыз тилинин морфологиясы” эмгегинде баарын бириктирип, этиштен атооч жасоочу **-к (-ык)** өнүмдүү куранды деп берилет. Анткени кыргыз тилинде сөздүн аягында **г** тыбышы колдонулбайт жана **к(кы, ки)** тыбыштары айырмалуу колдонулбайт. Мисалы, *азгырык, айкырык, ачык, бакырык, бөлүк, жетик, жөлөк, күйүк, кыштак, тарак, сурак, ж.б.* Мына бул мисалдар менен сөздүктөгү этиштен атооч жасоочу **-к (-кы, -ки), -г(гы, ги)** мүчөлөрү азыркы кыргыз тилиндеги этиштен атооч жасоочу **-к(-ык)** мүчөсү менен дал келе тургандыгын так айтсак болот.

Сөздүктө көрсөтүлгөн дагы ушул сыяктуу этиштен атооч жасоочу **ل, م, ن** **ش, ڭ, ڭ** курандылары азыркы кыргыз тилиндеги **-ыл, -ым, -ын, -ыш** курандыларына дал келери талашсыз. Ошентип бул бөлүмдөгү этиштен атооч жасоочу он эки курандынын ичинен тогузу (**چ, ش, ڭ** **ğ (гы), - ق** **q (кы), ك** **k(ки), ك** **g(ги), ل** **l, م, ن**) азыркы кыргыз тилиндеги сөз жасоочу (**-ыч, -ык, -ыл, -ын, -ым, -ыш**) курандылар менен дал келет десек жаңылышпайбыз.

II. Атоочтон жасалган этиштерге да бир катар мисалдарды келтирет: **-чан** мүчөсүнө *курчанды*; **-лан** мүчөсүнө *бутактанды, коюуланды, таттууланды*; **-ла** мүчөсүнө *боздо, терде, ж.б.*

III. Атоочтон атооч жасоочу курандыларга да мындай мисалдарды келтирилген. **-чы** мүчөсү тууралуу автор мындай дейт: “Бүткүл түрк уруулары кесипти билдирген “**ج**” жана “**ی**” арибинин айкалышына макул. Мисалы, *tariğci- тараучу, ötükçi – өтүкчү* өңдүү сөздөрү атоочтон жасалган зат атоочтор”. (Махмуд Кашкари. Дивани лугати- т түрк. (Которгондор: Абдувалиев И., Акматов Т., Оморов А. ж.б.). –Б.: 2013. 2-т. 40-б.). Бул эреже бардык түрк тилинде ушундай деп тыянакка келген. Белгилүү тилчи–окумуштуу Касым Тыныстанов “Алгачкы эмгектер” жыйнагында **-чы** мүчөсүн төмөнкүдөй түшүндүрөт. “...Уңгу сөздөн куралып бүткөн сөздү курама сөз деп айтабыз. Мысал үчүн “кой” деген сөз менен “*койчу*” деген сөздөрдү текшерип карайлы: “кой” деген

сөз төрт аяктуу айбандын атын көрсөтүп турат. “**Койчу**” деп кишиге айтабыз. “Кой” деген сөз менен “**-чу**” деген муундан куралган “**койчу**” деген сөз “курама сөз” (Касым Тыныстанов. Алгачкы эмгектер. - Б.:2001. 78-б.) -деп белгилейт. Андан сырткары *комузчу, чалгынчы, тузакчы, жылкычы, орочу* сыяктуу мисалдар менен оюн бышыктайт. Ал эми И.Абдувалиев “Кыргыз тилинин морфологиясы” эмгегинде **-чы** мүчөсүн өнүмдүү курандылардын катарына кошсо,

-чы курандысын Т.Аширбаев орток маанилүү сөз жасоочу мүчөлөрдүн тобуна кошуп, кесиптик маанидеги сөздөрдү жасоочу мүчө катары белгилейт. Демек, мындан **-чы** курандысын XI-XII кылымдардан бери эле кесиптик маанидеги сөздөрдү жасоочу мүчө катары колдонулган өнүмдүү мүчө деп билсек болот.

Сөздүктө иреттик сан атоочту уюштуруучу **-ынчы** курандысына да токтолгон:

“**Ткинç** - экинчи. Өзүнүн алдындагы сандын жалгануучусу экендигин жана белгилүү бир тартипте өз кезеги менен келе тургандыгын билдирүү үчүн өзүнөн кем сан аттарынын уңгусуна атайы **н** андан кийин **ç** -**ç** арибин кошо турган эреже бар:

törtünç-төртүнчү, **bäşinç**-бешинчи деген сыяктуу. Булардын уңгулары “төрт” же “беш” эле. Жогоруда айтылган эрежеге ылайык уңгу сөздөргө **н** -**н**, **ç** -**ç** ариптери кошулат. Муну ар түрдүү сан атоочторго жалгоого болот: **онунç** -*онунчу*, **jigirmінç** - *жыйырманчы*. Бул өзгөрбөй турган эреже”. (Махмуд Кашкари. Дивани лугати-т түрк. (Которгондор: Абдувалиев И., Акматов Т., Оморов А. ж.б.). –Б.: 2013. 1-том, 157-бет).

Ал эми Касым Тыныстанов бул мүчөгө мындай түшүндүрмө берет: “**Ынчы** куранды менен куралышкан сөздөрдү санат дейбиз. Санат сөздөр сыйпыр (цифра) менен белгиленет. Маселен, бир -1, эки -2. Ынчы курандыны сыйпырга курамакчы болсок, анда *ынчы* курандынын ордуна сызыкча же жаа), же чекит колдонобуз. Маселен, 1-биринчи, 2)экинчи, 3. үчүнчү.(Касым Тыныстанов. Алгачкы эмгектер.- Б.:2001.260-б.)

(автор өзү колдонгон орфографиялык эрежелер боюнча жазылды). Ал эми И. Абдувалиев иреттик сан атоочтор боюнча төмөнкүдөй түшүндүрмө берет. “Иреттик сандарды уюштуруучу төмөндөгүдөй грамматикалык каражаты бар. Ал **-ынчы (-нчы)**, байыркы түркчө **-нч** мүчөсү. Бул куранды мүчө бардык эсептик сан атоочторго жалгана берет да, эсептик же санды билдирген сөзгө, эсептик сан атоочко, катарды, иретти билдирүү маанисин ыйгарат. (И.Абдувалиев. Кыргыз тилинин морфологиясы. - Б.:2014.116-б.).

Ошондой эле ушул эле китебинде И. Абдувалиев **-ынчы** мүчөсүн куранды мүчө катары белгилеп көрсөтөт. Мына ушундан улам **-ынчы** мүчөсү орто кылымдагы түрктөрдүн тил илиминде да дал азыркы кыргыз тилиндегидей түшүнүктө колдонулгандыгын белгилей кетсек болот.

Ошондой эле китепте атоочтон сын атооч жасоочу **-луу, -лык** мүчөлөрүнө тиешелүү мындай өзгөчө маалыматтар бар. Анда: “Бул бөлүм төмөнкүдөй беш түргө бөлүнөт. Биринчиси- бир нерсенин өсүп-өнгөн жерин билдирет. Мисалы, **sögötlük**–*сөгөттүү (сөгөт талы өскөн жер)*. Же бир нерсенин жайгашкан ордун билдирет, мисалы, **käbäklik** –кебек чыккан жер.

Экинчиси- көрсөтүлгөн нерседен эмне жасоого болорун, арналышын билдирет, мисалы, **töşäklik barçin** - төшөктүк барча ж.б.

Үчүнчүсү – этиштен жасалган сын-сыпат маанисиндеги атооч(атоочтуктар) сөздөр, мисалы, **kövzälik**- кербездик. Же **jigitlik**- *жигиттик, жаштык*. Эгер атооч сөздөр жогорудагы үч түргө тиешелүү болсо, анда бардык түрк урууларында каткалаң **ك** -**к** менен гана келет.

Төртүнчү түрү – аталган нерсенин ээсин билдирүүчү атооч сөздөр. Мисалы, *bilaklik är-* билектүү эр. Бул араб тилиндеги “курмасы, сүтү бар” деген мааниге окшош.

Бешинчи түрү - туюк мамиледеги атоочтуктун жасалышы, мисалы, *bilik kişi ara ülkülüğ ol-* акылдуу кишилер арасында үлөштүрүлгөн(ал). Же *töşäkklik töşäk – төшөлгөн төшөк*. Бул эки учурда тең ичке **ك** -**g** менен келет”. (Махмуд Кашкари. Дивани лугати –т түр. (Которгондор: Абдувалиев И., Акматов Т., Оморов А. ж.б.). –Б.: 2013.1-т., 496-б.).

Азыркы кыргыз тилинде –луу мүчөсүнө И. Абдувалиев мындай мүнөздөмө берет:

“–луу мүчөсү (байыркы формалары **-лыг, -лык, -лы, -ты**) өтө көп сын атоочторду жасап, эң өнүмдүү куранды болуп эсептелет. Бул куранды төмөндөгүдөй маанилердеги сын атоочторду жасайт:

1. Заттагы кандайдыр бир нерсенин бар экендигине байланыштуу касиетти билдирет: *канаттуу куш, кумдуу жер, дарактуу кыштак, токойлуу талаа ж.б.*

2. Аныкталгыч сөздүн өзүндө кандайдыр бир сапаттын, касиеттин бар экендигин билдирет: *акылдуу кыз, эстүү бала, таланттуу жаштар, тартинтүү окуучу, билимдүү студент ж.б.*

3. Аныкталгыч сөздүн өзүндө сапаттык белги болуп эсептелген нерсенин арбын, мол же көп экендигин билдирет: *оттуу жер, таштуу жол, чөптүү аянт, сүттүү уй, кылкандуу дан ж.б.*” (И. Абдувалиев .Кыргыз тилинин морфологиясы. –Б.:2014.102-103-б.). Ушул эле эмгекте И.Абдувалиев **-лык** курандысы (теги боюнча байыркы **-лык, -лыг** мүчөсү менен байланышат) аркылуу жасалган сын атоочтор да бир топ арбын, алар төмөнкүдөй маанилерди берет деп беш түрдүү маанини көрсөтөт. Алардын биринде мындай түшүндүрмө берет: аныкталгычка арналуу касиетти билдирет: *күздүк буудай, комуздук жыгач, көйнөктүк кездеме, ж.б.*

Белгилүү окумуштуу Т.Аширбаев бул эки курандыны стилистикалык жактан алып караганда –луу мүчөсү орток маанилүү сөз жасоочу мүчө, анын антоними **-сыз** мүчөсү экендигин белгилейт, ал эми **-лык** курандысы китеп стилинин белгилерине ээ мүчөлөрдүн тобуна кошот.

Кашкари менен И. Абдувалиевдин берген түшүндүрмөлөрүн салыштырып карасак, **-луу** жана **-лык** мүчөлөрүнүн байыркы формасы бир эле куранды **-лык** түрүндө берилип, **-луу** курандысы кыргыз тилиндеги үндөштүк мыйзамынан улам өзгөрүп кеткен куранды деп тыянак чыгарсак болот.

Махмуд Кашкаринин бешинчи түшүндүрмөсү азыркы кыргыз тилинин грамматикалык эрежелерине дал келбейт, бирок бул эреже башка түрк урууларынын тилинде кездешиши мүмкүн.

Ошентип, кыргыз илими, анын ичинде тил илими өтө жаш илим, ал 1920-жылдардан кийин орус грамматикасынын негизинде түптөлгөн, аны түптөөчүлөрдүн бири Касым Тыныстанов деп айтылган көз карашыбыздан четтеп, жогорудагыдай маалыматтарды сөздүктөн окугандан соң, кыргыз тил илиминде чоң жаңылык болуп жатканы кимди болсо да кубандырбай койбойт. Кыргыз эли - көчмөн эл, жазуу-сызуу болгон эмес, бизде илим, адабият оозеки жашап келген деген ойдон алыстап, эми илимде жаңы көз караш пайда болду десек болот. Анткени Махмуд Кашкари орто кылымдарда эле түрк элдеринин тил илимин негиздеп, сөз жасоо эрежелерин жана башка эрежелерди да иштеп чыгыптыр. Ал эрежелердин көпчүлүгү бүгүнкү күндө азыркы кыргыз тилинин эрежелеринде колдонулат. Буга чейин Махмуд Кашкари кыргыз элинин тилчи-окумуштуусу, анын сөздүгү кыргыз элине таандык эмгек деген ойлорду дагы бир жолу бекемдеп, жогорку тил илимине таандык маалыматтарды далил катары көрсөтүүгө болот. Ал эми илимдеги мына ушундай жаңылыктардын ачылышына чоң салымын кошкон котормочуларыбыздын, анын бири ЖАМУнун

филолог-окумуштуусу ф.и.к., доцент Айтмамат Оморовдун эмгеги абдан зор экендигин белгилебесек болбос. Алдыда сөздүктүн 3- тому жарыкка чыкканы турат. Анда дагы кандай баалуу ойлор бар экендигин кызыгуу менен күтүп жатабыз.

Адабияттар:

1. Махмуд Кашкари “Дивани лугати – т түрк”, 1-т., Бишкек “Бийиктик” 2013.
2. Махмуд Кашкари “Дивани лугати – т түрк”, 2-т., Бишкек “Бийиктик” 2014.
3. Касым Тыныстанов “Алгачкы эмгектер”, Бишкек – 2001.
4. Абдувалиев И. “Кыргыз тилинин морфологиясы”, Бишкек -2014.

Рецензент:

Оморов А. – филол.и.к., доцент